

УДК 364-3-027.564

*Т. І Сметанюк
Ж.В. Мельник
Н.С. Гевчук*

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Висвітлено основні аспекти роботи волонтерських громадських організацій соціально - реабілітаційного спрямування. Можливості застосування резервів громади для допомоги молоді з особливими потребами, у нашій державі використовується неповною мірою. Тому робота громадських організацій стає провідним механізмом розвитку волонтерського руху.

Ключові слова: волонтер, волонтерська організація, соціальна реабілітація.

Освещены основные аспекты работы волонтерских организаций социально - реабилитационного направления. Применение резервов общины для помощи нуждающимся, в нашем государстве используется в неполной мере. Поэтому работа общественных организаций становится ведущим механизмом развития волонтерского движения.

Ключевые слова волонтер, волонтерская организация, социальная реабилитация.

Попри реалізації волонтерських соціально – реабілітаційних проєктів проєктів, існують труднощі, які пов'язані як з законодавчим так і в організаційним аспектом. У законодавчій площині лише 19. 04. 2011 був ухвалений Закон України "Про волонтерський рух". В загальних положеннях якого, трактується волонтерська діяльність як - добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги, що безоплатно виконуються та надаються волонтерами та волонтерськими організаціями.

Реалізація державної політики у сфері волонтерської діяльності здійснюється Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади у сфері волонтерської діяльності, іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування в межах своїх повноважень. Надання юридичній особі статусу волонтерської організації здійснюється центральним органом виконавчої влади у

сфері волонтерської діяльності на підставі письмової заяви від імені цієї юридичної особи [4].

Волонтерська діяльність здійснюється за такими напрямками:

надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації;

здійснення догляду за хворими, інвалідами, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;

надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям;

надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;

проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;

сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів;

надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;

надання волонтерської допомоги в інших напрямках, не заборонених законодавством.

Важливим кроком з боку держави стало визнання статусу волонтерської організації, їх права та обов'язки. Волонтерська організація, визначається, як юридична особа, яка здійснює свою діяльність без мети одержання прибутку і отримала статус волонтерської згідно з вимогами цього Закону. Забезпечує залучення волонтерів для надання ними волонтерської допомоги шляхом укладання з ними договорів про провадження волонтерської діяльності. Визначаються, ще одна сторона угоди, отримувач волонтерської допомоги є фізичні особи, що отримують таку допомогу на підставі договору про надання волонтерської допомоги, укладеного з волонтерською організацією. Волонтери часто живуть у тих самих районах, де й люди, які потребують їхньої допомоги, й належать з ними до однакових вікових груп [6].

Тому спектр діяльності, де може знайти себе волонтер дуже широкий. Пацулко О.А. виділяє найпоширеніші види роботи волонтерів, серед них:

1. соціальний патронаж, інша робота з соціально-незахищеними верствами населення (інваліди, люди похилого віку, сироти,

малозабезпечені, безпритульні, ув'язнені, маргінали тощо);

Однією з цільових груп, на яку спрямовані соціальні проекти організацій, є, передусім, незахищені прошарки населення, знедолені та люди, що перебувають у важких життєвих ситуаціях. Так, унаслідок демографічної кризи в Україні постійно збільшується відсоткова кількість людей похилого віку, складаючи на сьогодні 30% населення. Ця соціальна група є однією з найпроблемніших, серед них багато малозабезпечених, самотніх, осіб, що втратили житло [2]. Робота з даною категорією населення направлена на забезпечення елементарних життєвих потреб, надання їм належної медичної допомоги, юридичного консультування, організація дозвілля, відпочинку, спілкування.

Великий пласт роботи здійснюється з дітьми-сиротами та дітьми, позбавлених батьківської опіки. Соціально педагогічна діяльність передбачають забезпечення організованої матеріальної та психологічної допомоги дітям. Через проекти "Діти вулиці" дітям надаються безкоштовні обіди, організовується допомога лікаря, психолога, проводяться бесіди, розважальні заходи [3].

Робота з безробітними також виходить на новий рівень свого розвитку. Релігійні організації активно створюють малі виробництва та підприємства у сфері надання послуг. Це дає змогу створити нові робочі місця, що запобігає виїзду за кордон громадян працездатного віку. Наприклад, конфесіями обладнуються швейні майстерні, де безкоштовно проходять навчання жінки і дівчата із малозабезпечених сімей, столярні цехи, пекарні. Отже, люди мають можливість здобути належні знання і досвід для ведення власних справ. Значні досягнення волонтери досягли в роботі з людьми особливих потреб, здійснення соціального супроводу інвалідів відбувається не лише з метою "здешевлення" цього процесу, але й задля "ламки негативних стереотипів громади" щодо цієї категорії громадян.

Денні центри та Клубні будинки (далі – ДЦ та КБ) є інноваційними типами реабілітаційних закладів, що поступово приходять на зміну великим стаціонарним психоневрологічним інтернатним установам, що віддалені від місця мешкання інвалідів, не забезпечують дотримання прав людини та гідної якості життя, створюють атмосферу ізольованості від соціуму та не в змозі забезпечити індивідуального підходу при здійсненні реабілітації. Отже, виникнення ДЦ та КБ є виявленням на практиці прогресивного реабілітаційного принципу деінституціалізації, що передбачає надання реабілітаційних послуг у невеликих реабілітаційних установах на рівні громади. Усі, хто здійснює соціальний супровід (соціальні працівники, психологи, дефектологи, викладачі, волонтери), називаються "співробітниками" [8]. Робота здійснюється через спортивні заняття, організація екскурсій, спільний відпочинок, видання газет і журналів. Крім заходів дозвілля важливе місце посідає трудова діяльність: навчання трудовим

навичкам, наприклад роботі на персональному комп'ютері, організації зайнятості, працевлаштування, проведення виставок творчих робіт молодих інвалідів. Дуже важливою для інвалідів є інформаційно-консультативна діяльність громадських організацій. Вона спрямована на максимальне задоволення потреб членів організацій-інвалідів у різній інформації, захист їхніх прав та інтересів. Практично вся ця робота проводиться через консультативно-психологічну допомогу батькам і родичам [41].

Можна виділити програму реалізовану Варшавським Центром Волонтерства. Програма, передумовою якої є праця в'язнів волонтерів в будинках соціальної допомоги для людей з обмеженими можливостями, реалізуються в більшості польських в'язницях. Наприклад, "Бона" – інноваційний метод роботи засуджених жінок з дітьми і молоддю з розумовими відхиленнями, програма реалізується впродовж 7 років в Будинку Соціальної Допомоги "Замечек" в Люблінці, де перебувають діти із ураженням мозку. Засуджені за вбивства, крадіжки, фінансові шахрайства та розбої 6 днів на тиждень займаються з дітьми. Жінки, що займаються волонтерством мають дотримуватись двох основних правил: допомагати дітям і не виходити за межі Будинку Соціальної Допомоги, що знаходиться за межами території в'язниці.

Виглядає так, ніби волонтерство є певною формою терапії. Як приклад можна дивитись на волонтерство як можливість підготовки в'язнів до повернення у суспільство, знайомство із роллю матері, з якою до того часу деякі жінки не давали ради і відкриття іншої, раніше невідомої сторони навколишнього світу. Директор Будинку Соціальної Допомоги "Замечек" крім щоденних результатів праці – виплечаних і усміхнених дітей – відзначає зниження смертності до нуля серед наймолодших, яким лікарі пророчили пів року життя. Як також спостерігає вихід дітей із "сирітської хвороби" завдяки безпосередньому, щоденному, свідомому контакту волонтерки з дітьми. Діти контактуючи з іншою особою визнають що таке близькість, а цим самим вчаться невідомої до того часу поведінки, а головним чином в емоційно-вольовій сфері. Деякі із засуджених після повернення на волю користуються підтверджуючим сертифікатом кваліфікованої опікунки під час пошуку заробітку або виконання роботи. Дослідження показують, що заледве 0,29% волонтерок потрапляють другий раз до в'язниці, що при середніх державних показниках 26% можна визнати за ефективний процес ресоціалізації.

Програма закладу покарання "Люблінєць" та Будинку Соціальної Допомоги "Замечек".

"Дует – реадaptaція осіб з алкогольною залежністю позбавлених свободи, які працюють з молоддю з обмеженими можливостями", що реалізується 2,5 роки Слідчим Ізолятором та Будинком Соціальної

Допомоги у Кракові. Засуджені, які беруть участь у програмі безоплатно працюють 40 годин на тиждень в ролі опікунів для осіб з розумовими відхиленнями.

2. Соціальна реабілітація, профілактика та подолання негативних явищ у молодіжному середовищі (тютюнопаління, наркоманія, ВІЛ-СНІД тощо);

На сьогодні в Україні здійснено ряд кроків щодо організації профілактики ВІЛ-інфікування серед дітей та підлітків груп найвищого ризику. Існує певна мережа закладів та організацій як державних, так і громадських, які надають послуги підліткам, основною метою яких є попередження поширення ВІЛ-інфекції та збереження репродуктивного здоров'я.

Зокрема, в Україні діє мережа Клінік, дружніх до молоді, де надається спектр психологічних та медичних послуг підліткам за умов анонімності та конфіденційності. Розроблені програми профілактики ВІЛ-інфекції серед дітей та підлітків, що перебувають у спеціальних закладах, наприклад, виховних колоніях, притулках для дітей, центрах соціально-психологічної реабілітації; діє ряд центрів денного перебування для дітей, що більшу частину доби живуть та працюють на вулиці (так звані "діти вулиці"). Частина послуг надається у рамках моделі зменшення шкоди, зокрема функціонують пункти обміну шприців за підтримки держави та громадських організацій [7].

Поряд з превентивними заходами центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді реалізуються високотехнологічні програми з надання консультативної практичної допомоги (реабілітації/ресоціалізації) хімічно залежних та людей, які живуть з ВІЛ/СНІД. На сьогоднішній день сформована мережа спеціалізованих соціальних служб, які надають безкоштовні кваліфіковані послуги вищезгаданим категоріям клієнтів.

3. Організація змістовного дозвілля молоді та соціально-культурних заходів (табори, фестивалі, виставки тощо)

Значна частина громадських об'єднань займається організацією дозвілля дітей та молоді з особливими потребами. При цьому культурно-масові заходи, як правило, тематичного характеру, наприклад з акцентом на профілактиці негативних явищ у молодіжному середовищі, пропаганді здорового способу життя, підтримці творчої молоді. Головним у діяльності дитячих громадських організацій є створення умов для самореалізації, саморозвитку дітей та молоді, самоствердження особистості [5]. Специфіка роботи полягає у культурно-просвітницькій і творчій спрямованості. Культурологічні організації допомагають розвитку творчого потенціалу молоді, її комунікативних і інтелектуальних можливостей. Основні форми соціальної роботи - гуртки, клуби за інтересами [1]. Характерною для України є діяльність у даному напрямку численних за складом

організацій, як Асоціація національно-культурних об'єднань України, Конгрес національних громад України Асоціація "За міжнаціональний мир і злагоду в Україні".

4. Неформальна освіта дітей і дорослих

Освітні програми громадських організацій направлені на навчання волонтерів, тим самим стають мотиваційним чинником діяльності, та спеціалізоване навчання. Яке направлене на вирішення певних соціально – педагогічних труднощів. Навчальні програми у більшості побудовані на засадах тренінгів, рольових ігор, моделювання волонтерської діяльності, можуть на практиці показати набуті знання. Серед нових форм варто відзначити соціокультурні, виробничі і краєзнавчі екскурсії; обговорення і дискусії після перегляду спектаклів; організацію фотовиставок, книжкових ярмарок та ін. З-поміж новітніх тогочасних методів використовувалися: звуковий метод навчання грамоти, метод пояснювального читання, пропедевтичні бесіди, сугестивний метод навчально-виховного впливу, самонавіювання та ін.

5. Проблема багатьох українських недержавних організацій в освітній сфері, полягає у тому, що найчастіше вони не знайомі з діяльністю один одного, навіть в тому випадку, коли працюють в одній тематиці. Розгалуженість, відсутність одного інформаційного простору, не сприяє удосконаленню освітніх програм, в тому числі і для волонтерів організації.

Освітні програми спрямовується нас творення, при центрах соціальних служб створюються тренерські студію для студентів-волонтерів освітньо-профілактичної соціальної роботи. Даний підхід є більш ефективним в порівнянні з лекційною формою здійснення освітньо-просвітницької роботи. Тренінгові заняття дозволяють учасникам поділитися власним життєвим досвідом, відреагувати власні емоційні переживання, отримати зворотній зв'язок з боку референтної групи (значимих осіб) та засвоїти більший об'єм інформації. Метою є "перевтілення" учасників таким чином, що в них розвивається почуття відповідальності та турботи про інших, впевненість у власних можливостях щось змінити у своїх громадах, та здатність працювати разом з людьми інших рас, національностей, віросповідань.

Освітні програми громадських організацій мають суспільну спрямованість, посилення активності та громадської позиції. Програми соціальних служб більше соціальні, направлені на вирішення конкретної соціальної проблеми певного прошарку суспільства. Дані підходи, лише підсилюють один одного, та можуть забезпечити повноцінну неформальну освіту, як молоді так і дорослим представникам громад.

Волонтери є універсальними соціальними працівниками та соціальними педагогами, вони мобільні, легко перелаштовуються на інший вид діяльності, займаються постійно самоосвітою, тим саме

підвищуючи свій кваліфікаційний рівень. Завдяки волонтерській діяльності, реалізуються життєво важливі соціальні програми для людей з особливими потребами, малозабезпеченим сім'ям, безпритульним, ув'язненим. Реалізуються соціально педагогічні програми направлені на екологічний захист, неформальну освіту дітей та дорослих, організацію масового дозвілля молоді, соціально-культурні заходи.

Великі можливості волонтерського руху, сприяють збільшення кількості громадських організацій, що спеціалізуються на організаційній роботі волонтерських підрозділів, залученню добровільних помічників до створення та реалізації соціально значущих проектів.

Список використаних джерел

1. Вакуленко О.В. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці: Дис. .. канд. пед. наук. – К., 2001. – 259 с.
2. Гаврілова Н. Нові форми соціальної діяльності релігійних організацій //Збірник матеріалів науково- практичної конференції "Релігія і церква в сучасній Україні: стан, проблеми, перспективи". – Київ, 2007., с. 121-127.
3. Ганулич П.В. Соціальна діяльність Адвентистів сьомого дня в міжнародному контексті //Актуальні питання міжконфесійних взаємовідносин в Україні. Зб. Матеріалів. – К., 2005., с.157-160].
4. Закон України "Про волонтерський рух" // Урядовий Кур'єр. – 2011. - №37. –С 3-4
5. Капська А. Й. Формування соціального досвіду – один із напрямів діяльності третього/ "Педагогическая наука: история, теория, практика, тенденции развития" Выпуск №1 2008
6. Кржиштов Балон. Принцип доповнення та соціальні НУО в контексті розширення ЄС. – Варшава, 2002. – 168 с.
7. Моніторинг поведінки молоді як компонент епіднагляду другого покоління / Балакірева О. М., Галустьян Ю. М., Дікова-Фаворська Д. М. та ін. – К. : МБФ "Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні", 2005. – 44 с.

Highlights the main aspects of volunteer community organizations and social - rehabilitation orientation. Applications reserves the community to help young people with special needs in our state is used largely incomplete. Therefore, the work of public organizations is the leading mechanism of a voluntary movement.

Keywords: volunteer, volunteer organization, social rehabilitation.

Отримано 4.10.2011